

ЗВІТ

Результати комплексного оцінювання якості освітнього процесу здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету Образотворчого мистецтва галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. Освітньо-професійна програма Мистецтвознавство 2024-2025 н. р.

На початку 2024-2025 навчального року кафедрою Теорії і історії мистецтв факультету Образотворчого мистецтва ХАРКІВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АКАДЕМІЇ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ було проведено комплексне оцінювання якості освітнього процесу здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Мета моніторингу – виявити, шляхом аналізу суб’єктивних думок щодо оцінювання здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти, проблеми при організації освітнього процесу за освітньо-професійною програмою Мистецтвознавство та оцінити якість освітнього процесу у період дії воєнного стану в Україні.

Для отримання даних на початку осіннього семестру 2024-2025 навчального року було проведено анонімне опитування серед здобувачів і випускників магістратури.

Загальна характеристика вибірки: студенти другого курсу магістратури факультету Образотворче мистецтво (освітньо-професійна програма Мистецтвознавство, які опанували цю освітню програму у 2023-2024 навчальному році з метою здобути освітню кваліфікацію Магістр з образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації – 100% від загальної кількості студентів 2 курсу і випускники, які здобули за цією освітньо-професійною програмою ступінь магістра у минули роки.

Результати оцінювання якості освітнього процесу другого (магістерського) рівня вищої освіти здобувачами факультету Образотворче мистецтво ОПП Мистецтвознавство.

БЛОК 1. Загальні питання щодо викладання навчальних дисциплін ОПП

1. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я володію інформацією щодо змісту навчання за обраною ОПП, поінформований про цілі й результати програми». З цим твердженням погодились 75% опитуваних (Рис.1).

1. Я володію інформацією щодо змісту навчання за обраною ОПП, поінформований про цілі й результати програми:

4 ответа

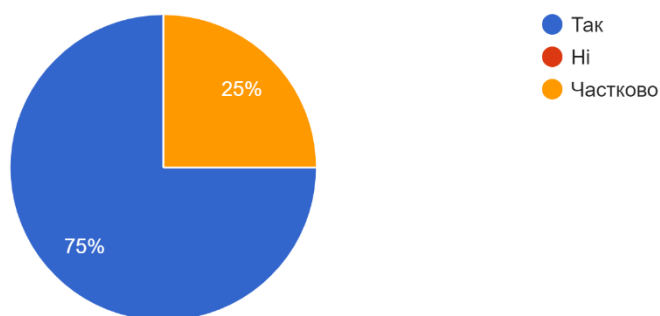

Рисунок 1 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Я володію інформацією щодо змісту навчання за обраною ОПП, поінформований про цілі й результати програми»

2. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Мені вистачає часу для вивчення всіх навчальних дисциплін.

Якщо ні, на які саме дисципліни слід надати більше годин? (відповідайте у пункті «інше»)».

100% респондентів показали, що часу для вивчення дисциплін їм вистачає, варіант відповіді «інше» жоден з респондентів не обрав (Рис.1).

2. Мені вистачає часу для вивчення всіх навчальних дисциплін. Якщо ні, на які саме дисципліни слід надати більше годин? (відповідайте у пункті "інше")

4 ответа

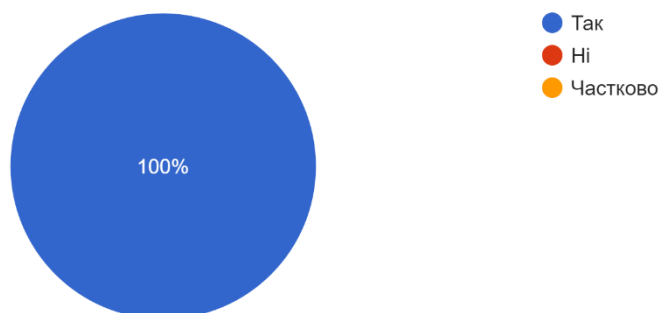

Рисунок 2 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Мені вистачає часу для вивчення всіх навчальних дисциплін»

3. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Методи навчання мені подобаються та є ефективними для

набуття мною теоретичних знань та практичних навичок з фаху». Опитування виявило, що здобувачі задоволені методами навчання, які реалізують на ОПП Мистецтвознавство (Рис.3).

3. Методи навчання мені подобаються та є ефективними для набуття мною теоретичних знань та практичних навичок з фаху:

4 ответа

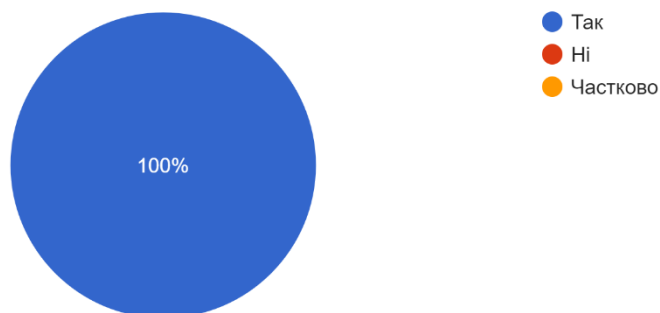

Рисунок 3 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Методи навчання мені подобаються та є ефективними для набуття мною теоретичних знань та практичних навичок з фаху»

4. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «ОПП, за якою я навчаюся, відповідає моїм очікуванням.

Якщо ні, оцініть загальну структуру навчальної програми (відкритість та зрозумілість концепції, послідовність основних складових)»?

Загальна структура навчальної програми (відкритість та зрозумілість концепції, послідовність основних складових ОПП Мистецтвознавство відповідає очікуванням 100% студентів, які брали участь в опитуванні (Рис.4).

4. ООП, за якою я навчаюся, відповідає моїм очікуванням. Якщо ні, оцініть загальну структуру навчальної програми (відкритість та ... концепції, послідовність основних складових)?

4 ответа

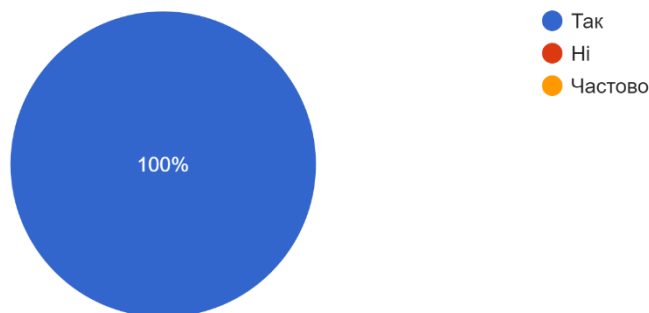

Рисунок 4 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження:
«ОПП, за якою я навчаюся, відповідає моїм очікуванням.»

5.Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я в цілому задоволений якістю освітніх послуг, процесом викладання, способами подачі матеріалу за обраною ОПП.

Якщо ні, які саме навчальні дисципліни потребують якісного вдосконалення?»

Респонденти, які брали участь в опитуванні (100% опитуваних), виказали задоволення якістю освітніх послуг, процесом викладання, способами подачі матеріалу за ОПП Мистецтвознавство. На думку респондентів дисципліни ОПП не потребують якісного вдосконалення (Рис.5).

5. Я в цілому задоволений якістю освітніх послуг, процесом викладання, способами подачі матеріалу за обраною ОПП Якщо ні, які саме н...исципліни потребують якісного вдосконалення?
4 ответа

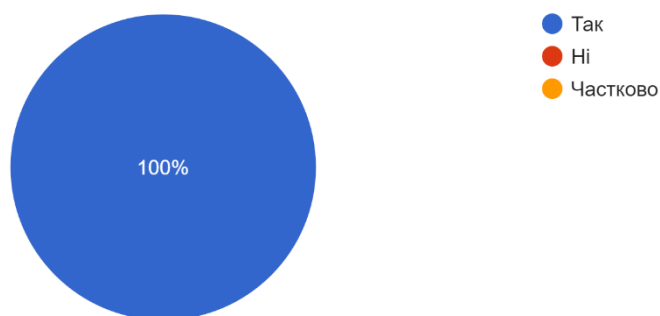

Рисунок 5– Кількість варіантів відповідей щодо твердження:
«Я в цілому задоволений якістю освітніх послуг, процесом викладання, способами подачі матеріалу за обраною ОПП

6. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «ОПП враховує сучасні вимоги практичної діяльності.

Якщо ні, які дисципліни слід внести у навчальний процес або вдосконалити?»

Респонденти не запропонували внести в навчальний процес або вдосконалити нові дисципліни, бо на суб'єктивну думку 100% опитуваних ОПП враховує сучасні вимоги практичної діяльності. (Рис.6).

6. ОПП враховує сучасні вимоги практичної діяльності. Якщо ні, які дисципліни слід внести в навчальний процес або вдосконалити?

4 ответа

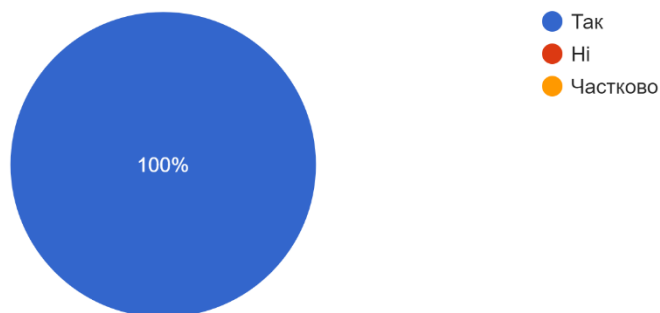

Рисунок 6 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «ОПП враховує сучасні вимоги практичної діяльності.»

7. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: « Під час вибору теми дипломного проєкту були враховані мої особисті пріоритети».

На думку 100% опитуваних, їх особисті пріоритети були враховані під час вибору теми дипломного проєкту (Рис.7).

7. Під час вибору теми дипломного проєкту були враховані мої особисті пріоритети.

4 ответа

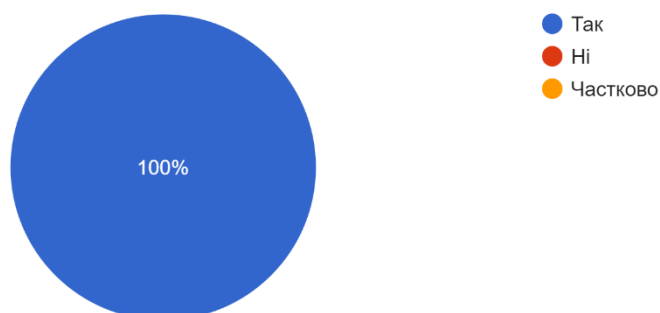

Рисунок 7 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Під час вибору теми дипломного проєкту були враховані мої особисті пріоритети»

8. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я спілкувався під час навчання з потенційними роботодавцями.»

Якщо ні, кого саме слід запросити до круглого столу?»

Лише 25% опитуваних указали, що не спілкувалися з потенційними роботодавцями. З урахуванням того, що 75% опитуваних з роботодавцями спілкувалися, можна припустити, що випускова кафедра таку можливість надавала, але не всі здобувачі цією можливістю скористалися. Пропозицій щодо потенційних роботодавців, яких бажано запросити до спілкування, респонденти не надали (Рис.8).

8. Я спілкувався під час навчання з потенційними роботодавцями. Якщо ні, кого саме слід запросити до круглого столу?

4 ответа

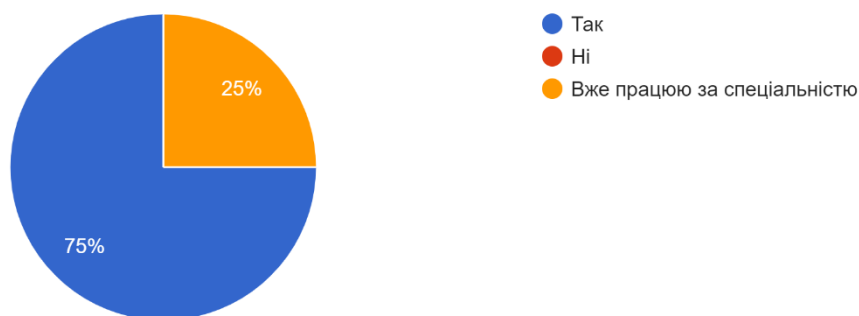

Рисунок 8 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Я спілкувався під час навчання з потенційними роботодавцями»

9. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Під час освітнього процесу були відсутні прояви нетолерантності, дискримінації, боулінгу, хейтингу по відношенню до здобувачів вищої освіти з боку викладачів.

Думка опитуваних однастайна – з боку викладачів жодного прояву дискримінації тощо не виявлено (Рис.9).

9. Під час освітнього процесу були відсутні прояви нетолерантності, дискримінації, боулінгу, хейтінгу по відношенню до здобувачів вищої освіти з боку викладачів.

4 ответа

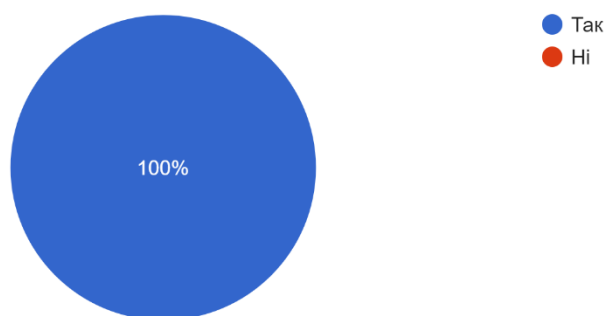

Рисунок 9 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Під час освітнього процесу були відсутні прояви нетолерантності, дискримінації, боулінгу, хейтінгу по відношенню до здобувачів вищої освіти з боку викладачів».

10. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я рекомендував би іншим отримувати фахові знання за цією ОПП».

Якщо Ваші очікування не співпали з реальним змістом спеціальності, назвіть, які саме очікування не здійснились?»

Здобувачі, які брали участь в опитуванні готові рекомендувати іншим отримувати фахові знання за ОПП Мистецтвознавство. Жоден з респондентів не указав, що його очікування не співпали з реальним змістом обраної спеціальності (Рис.10).

10. Я рекомендував би іншим отримувати фахові знання за цією ОПП. Якщо Ваші очікування не співпали з реальним змістом спеціальності, назвіть, які саме очікування не здійснились?

4 ответа

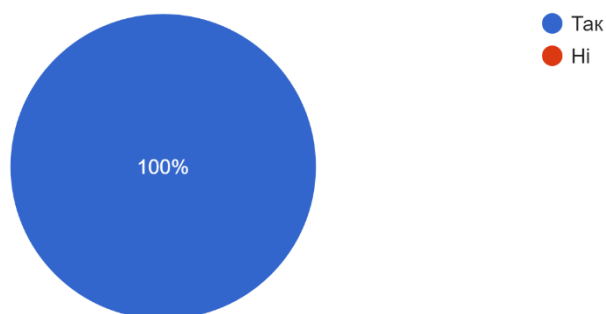

Рисунок 10 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження:

«Я рекомендував би іншим отримувати фахові знання за цією ОПП»

На жаль, жоден з респондентів не виказав бажання у розгорнутій формі виказати побажання чи пропозиції щодо оптимізації процесу навчання на ОПП Мистецтвознавство.

За результатами опитування 100% здобувачів достатньо часу на вивчення дисциплін, 100% здобувачів задоволені методами навчання, освітньо-професійна програма відповідає очікуванням 100% опитуваних, така ж кількість (100%) вважає, що дисципліни, які викладають на ОПП Мистецтвознавство, не потребують якісного вдосконалення. Всі здобувачі, які брали участь в опитуванні, готові рекомендувати іншим отримувати фахові знання саме за цією ОПП – Мистецтвознавство.

Дані щодо суб'єктивних оцінок респондентами освітнього процесу, отримані в ході діагностування, свідчать про високий рівень викладання навчальних дисциплін на ОПП Мистецтвознавство.

БЛОК 2. Оцінювання якості та підходів до викладання навчальних дисциплін ОПП Мистецтвознавство

Під час опитування здобувачам запропонували за 10-бальною шкалою оцінити якість та підходи до викладання деяких дисциплін ОПП:

- Методика організації науково-дослідної та педагогічної роботи
- Інтелектуальна власність
- Стилi в зарубіжному та вітчизняному образотворчому та декоративному мистецтві
- Сучасне мистецтвознавство: теорії і концепції
- Спецкурс з історіографії українського мистецтвознавства

Поставити оцінку від 1 до 10 за наступними критеріями*:

1. Викладач подає навчальний матеріал логічно та доступно, акцентує увагу на ключових моментах теми, використовує засоби візуалізації, інноваційні методи навчання (презентації, схеми і таблиці, відеоконтент тощо)

2. Методи навчання та зміст дисципліни викликають зацікавленість, забезпечують підготовку до роботи за фахом

3. Навчально-методичне забезпечення дисциплін містить сучасну інформацію, інформація викладена для здобувача зрозуміло

4. Викладач толерантний, відкритий до дискусій, демонструє культуру мови, витримує нормальний темп викладання

*Шкала оцінювання 1-10, де \bar{x} – спостережуване середнє арифметичне (спост. с/а).

Респонденти високо оцінили якість викладання більшості навчальних дисциплін ОПП Мистецтвознавство, винесених на опитування, підхід викладачів ($\bar{x}=10$). За означеними критеріями лише викладання дисципліни Інтелектуальна власність отримало низькі оцінки здобувачів.

Результати оцінювання – у таблиці 1.

Таблиця 1

- *Результати оцінювання якості та підходів до викладання навчальних дисциплін ОПП Мистецтвознавство*

№ з/п	Навчальні дисципліни ОПП Мистецтвознавство	Критерії оцінки якості та підходів до викладання навчальних дисциплін			
		1	2	3	4
1	2	3	4	5	6
1	Методика організації науково-дослідної та педагогічної роботи	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$
2	Інтелектуальна власність	$\bar{x}=2,5$	-	$\bar{x}=1,75$	-
3	Стилі в зарубіжному та вітчизняному образотворчому та декоративному мистецтві	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$
4	Сучасне мистецтвознавство: теорії і концепції	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$
5	Спецкурс історіографії українського мистецтвознавства ³	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$

За результатами оцінювання викладачі дисциплін, винесених на опитування, подають навчальний матеріал логічно та доступно, методи навчання та зміст дисципліни викликають зацікавленість, забезпечують підготовку до роботи за фахом, навчально-методичне забезпечення дисциплін містить сучасну інформацію. Викладачі означених дисциплін толерантні, відкриті до дискусій, демонструють культуру мови.

Потребує ретельного розгляду якість викладання дисципліни Інтелектуальна власність.

БЛОК 3: Оцінювання наукової складової ОПП Мистецтвознавство

З метою виявити оцінку здобувачами рівня наукової складової ОПП Мистецтвознавство респондентам запропоновано висловити суб'єктивні думки щодо деяких аспектів організації наукової діяльності студентів магістратури під час навчання.

1. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я задоволений акцентуванням в обраній ОПП наукової складової»:

Здобувачі (100% від загальної кількості студентів, які брали участь в опитуванні) задоволені акцентуванням в обраній ОПП наукової складової (Рис.1).

1. Я задоволений(на) акцентуванням в обраній ОПП наукової складової:

4 ответа

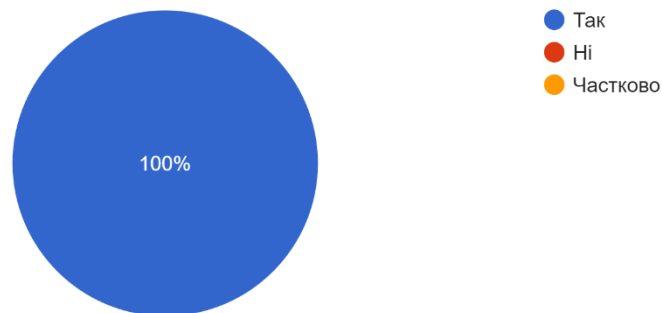

Рисунок 1 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Я задоволений(на) акцентуванням в обраній ОПП наукової складової»

2.Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я передбачаю продовжувати наукову роботу в подальшому»:

Лише 25% студентів, які брали участь в опитуванні, не передбачають продовжувати наукову роботу в подальшому (Рис.2).

2. Я передбачаю продовжувати наукову роботу в подальшому:

4 ответа

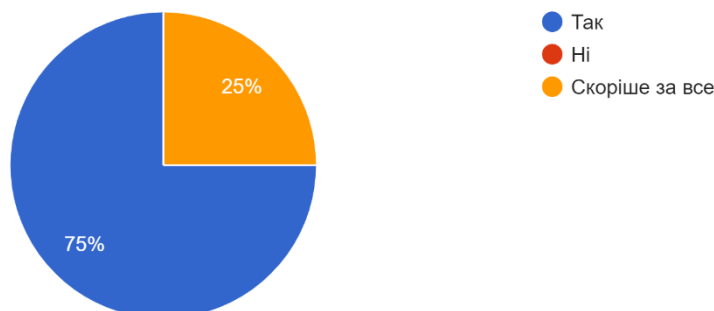

Рисунок 2 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Я передбачаю продовжувати наукову роботу в подальшому»

3. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я розуміюся на видах наукової роботи здобувачів вищої освіти»:

Указали, що розуміються на видах наукової роботи здобувачів вищої освіти 100% респондентів (Рис.3).

3. Я розуміюся на видах наукової роботи здобувачів вищої освіти:

4 ответа

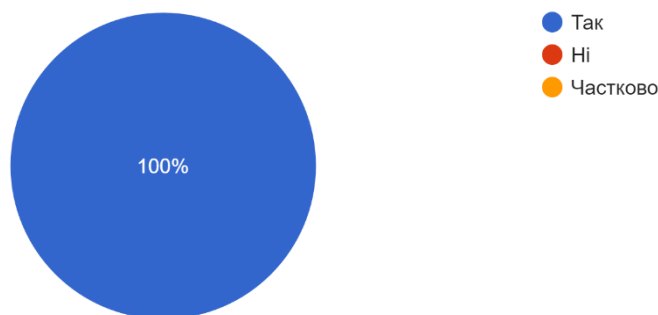

Рисунок 3 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Я розуміюся на видах наукової роботи здобувачів вищої освіти:»

4. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження Я можу працювати з науковими джерелами, знаю правила оформлення бібліографічного списку використаних джерел та правила цитування різних наукових праць у власних наукових публікаціях:

Студенти, які брали участь в опитуванні указали (100% від загальної кількості опитуваних), що обізнані з технологією роботи з науковими джерелами (Рис.4).

4. Я можу працювати з науковими джерелами, знаю правила оформлення бібліографічного списку використаних джерел та правила цитуван...укових праць у власних наукових публікаціях:
4 ответа

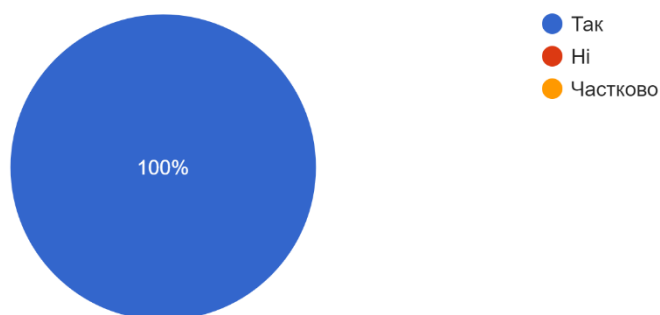

Рисунок 4 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Я можу працювати з науковими джерелами, знаю правила оформлення бібліографічного списку використаних джерел та правила цитування різних наукових праць у власних наукових публікаціях»

5. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я можу формулювати гіпотезу наукового дослідження, скласти план наукової роботи над обраною темою»

Варіант відповіді «так» на твердження щодо навичок проведення наукового дослідження обрали 100% респондентів (Рис.5).

5. Я можу формулювати гіпотезу наукового дослідження, скласти план наукової роботи над обраною темою:
4 ответа

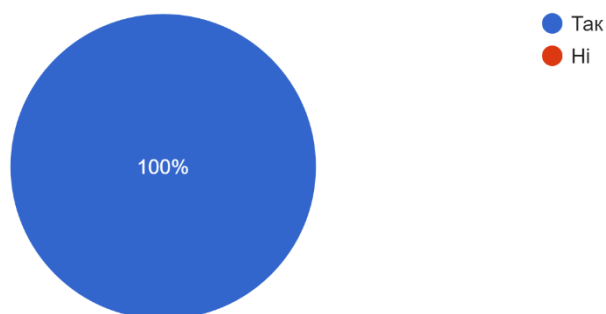

Рисунок 5 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження:

«Я можу формулювати гіпотезу наукового дослідження, скласти план наукової роботи над обраною темою»

6. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Викладачі завжди підтримують мою ініціативу щодо участі у конференціях, допомагають у підготовці матеріалу»:

Студенти, які брали участь в опитуванні вважають (100% від загальної кількості опитуваних), що викладачі заохочують їх до участі у наукових заходах (Рис.6).

6. Викладачі завжди підтримують мою ініціативу щодо участі у конференціях, допомагають у підготовці матеріалу:

4 ответа

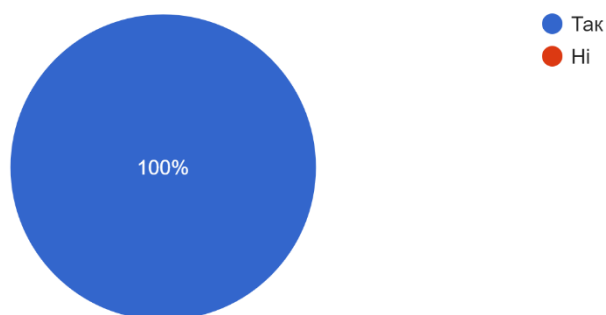

Рисунок 6 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Викладачі завжди підтримують мою ініціативу щодо участі у конференціях, допомагають у підготовці матеріалу»

7. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я беру участь у наукових міжнародних /всеукраїнських або на щорічних наукових конференціях»

Переважаюча кількість респондентів (75%) указали, що вони беруть участь у наукових заходах (Рис.7).

7. Я беру участь у наукових міжнародних /всеукраїнських або на щорічних наукових конференціях:

4 ответа

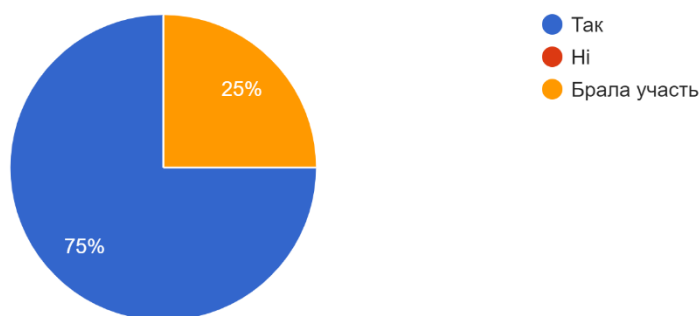

Рисунок 7 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Я беру участь у наукових міжнародних /всеукраїнських або на щорічних наукових конференціях»

За результатами анкетування виявлено суб'єктивні думки здобувачів ОПП Мистецтвознавство щодо рівня наукової складової освітньої програми.

Студенти, які брали участь в опитуванні, задоволені акцентуванням в обраній ОПП наукової складової, більшість з них передбачають продовжувати наукову роботу в подальшому. Респонденти указали, що в ході навчання засвоїли навички наукової роботи, отримують допомогу від викладачів ОПП щодо участі у наукових заходах, і це є свідченням того, що здобувачі відчувають себе частиною наукової спільноти. Це відчуття забезпечують їм викладачі ОПП Мистецтвознавство в унікальному закладі вищої освіти – Харківській державній академії дизайну і мистецтв.

БЛОК 4. Оцінювання якості викладання дисциплін здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти (освітньо-професійна програма Мистецтвознавство)

Результати оцінювання якості викладання дисциплін здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти (освітньо-професійна програма Мистецтвознавство)

Робочою групою з забезпечення якості освітньої діяльності ХДАДМ на основі Положення про систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) ХДАДМ (.pdf)ⁱ та Положення про робочу групу із забезпечення якості освітньої діяльності ХДАДМ (.pdf)ⁱⁱ у вересні 2024 року було проведено оцінювання якості викладання дисциплін здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти (освітньо-професійна програма Мистецтвознавство).

Метою моніторингу було суб'єктивна оцінка здобувачів щодо якості викладання дисциплін викладачами.

Характеристика вибірки: студенти другого і першого курсу магістратури факультету Образотворчого мистецтва (освітньо-професійна програма Мистецтвознавство, денна форма навчання), які виказали бажання оцінити якість викладання дисциплін викладачами ОПП.

Здобувачам було запропоновано оцінити якість викладання дисциплін викладачами, які забезпечують реалізацію освітньо-професійної програми Мистецтвознавство за порядковою шкалою оцінок (шкалою Лайкерта):

Шановний здобувач (ка)! Будь ласка, прочитайте питання і оцініть за 7-бальною шкалою (1 – найменше, 7 – найвище) якість викладання дисциплін освітньо-професійної програми, за якою Ви навчаєтесь – Мистецтвознавство.

Оскільки в нашому дослідженні відсутні негативні висловлювання, позитивне ставлення студента до питання кодується більшим числом (це число 7), а негативне – меншим (число 1). Шкала оцінювання 1-7, де \bar{x} – спостережуване середнє арифметичне (спост. с/а).

Ми навмисно виключили нейтральну відповідь з огляду на особливості попередніх досліджень, проведених нами протягом останніх років: було виявлено прагнення окремих респондентів не показувати свою думку щодо того чи іншого питання під час проведення опитувань.

Здобувачі високо ($\bar{x}=7$) оцінили якість викладання дисципліни Сучасне візуальне мистецтво (Зоя АЛФЬОРОВА, професор)

Найвищим балом за 7-бальною шкалою якість викладання оцінили 100% респондентів (Рис. 1)

1 Сучасне візуальне мистецтво (Зоя АЛФЬОРОВА, професор)
5 ответов

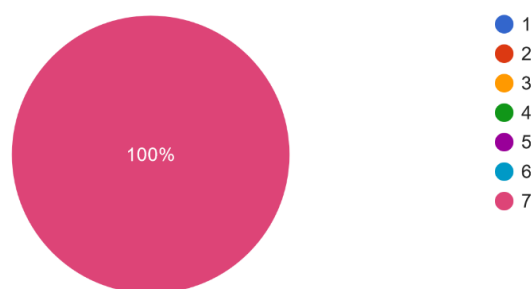

Рисунок 1 – Оцінка якості викладання дисципліни «Сучасне візуальне мистецтво» (Зоя АЛФЬОРОВА, професор)

Здобувачі високо ($\bar{x}=6,8$) оцінили якість викладання дисципліни «Методика організації науково-дослідної та педагогічної роботи» (Анна

БАТЮК, ст. викладач). Найвищим балом за 7-бальною шкалою якість викладання оцінили 80% респондентів (Рис. 2)

2 Методика організації науково-дослідної та педагогічної роботи (Анна БАТЮК, ст. викладач)
5 ответов

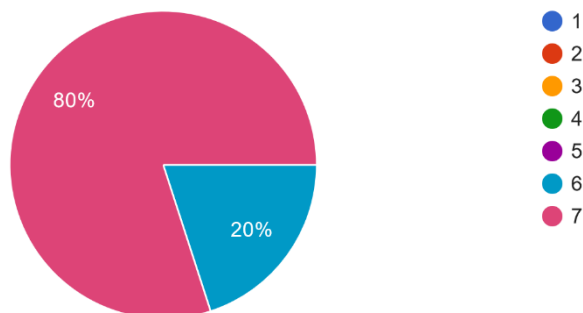

Рисунок 2 – Оцінка якості викладання дисципліни «Методика організації науково-дослідної та педагогічної роботи» (Анна БАТЮК, ст. викладач)

Здобувачі високо ($\bar{x}=6,8$) оцінили якість викладання дисципліни «Економіка та менеджмент в мистецькій галузі» (Андрій ЗВОНИК, доцент). Найвищими балами (від 5 до 7) за 7-бальною шкалою якість викладання оцінили 80% респондентів (Рис. 3).

3. Економіка та менеджмент в мистецькій галузі (Андрій ЗВОНИК, доцент)
5 ответов

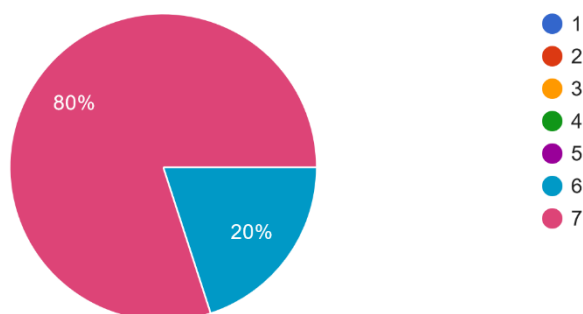

Рисунок 3 – Оцінка якості викладання дисципліни «Економіка та менеджмент в мистецькій галузі» (Андрій ЗВОНИК, доцент)

Студенти магістратури високо ($\bar{x}=7$) оцінили якість викладання дисципліни «Основи науково-дослідницької діяльності в мистецтвознавстві» (Валентина ЧЕЧИК, доцент). Найвищим балом за 7-бальною шкалою якість викладання оцінили 100% респондентів (Рис. 4).

4. Основи науково-дослідницької діяльності в мистецтвознавстві (Валентина ЧЕЧИК, доцент)

5 ответов

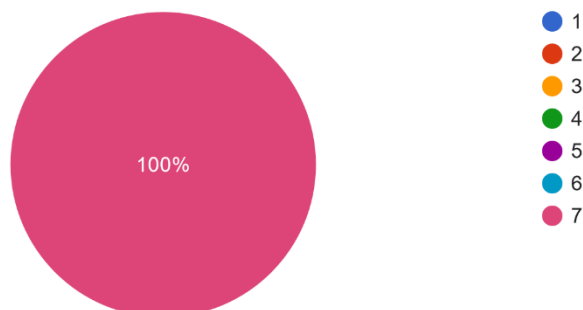

Рисунок 4 – Оцінка якості викладання дисципліни «Основи науково-дослідницької діяльності в мистецтвознавстві» (Валентина ЧЕЧИК, доцент).

Здобувачі високо ($\bar{x}=6,8$) оцінили якість викладання дисципліни «Стилі в зарубіжному та вітчизняному образотворчому та декоративному мистецтві» (Людмила ГУДЗІЄНКО, викладач). Найвищим балом за 7-бальною шкалою якість викладання оцінили 80% респондентів (Рис. 5).

5. Стилі в зарубіжному та вітчизняному образотворчому та декоративному мистецтві (Людмила ГУДЗІЄНКО, викладач)

5 ответов

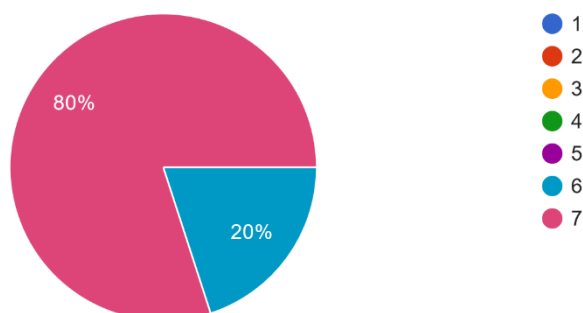

Рисунок 5 – Оцінка якості викладання дисципліни «Стилі в зарубіжному та вітчизняному образотворчому та декоративному мистецтві» (Людмила ГУДЗІЄНКО, викладач).

Студенти магістратури позитивно ($\bar{x}=6,8$) оцінили якість викладання дисципліни «Сучасне мистецтвознавство: теорії і концепції» (Зоя

АЛФЬОРОВА, професор). Найвищим балом за 7-бальною шкалою якість викладання оцінили 80% респондентів (Рис. 6).

6. Сучасне мистецтвознавство: теорії і концепції (Зоя АЛФЬОРОВА, професор)
5 ответов

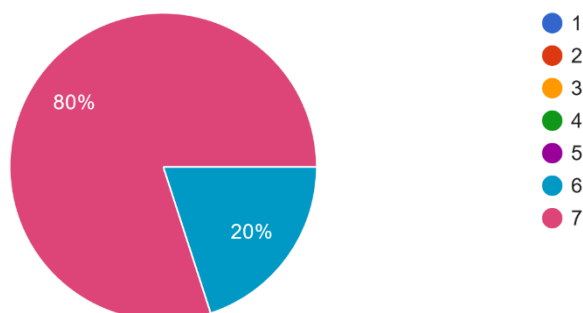

Рисунок 6 – Оцінка якості викладання дисципліни «Сучасне мистецтвознавство: теорії і концепції» (Зоя АЛФЬОРОВА, професор).

Абсолютна більшість студентів магістратури, які брали участь в опитуванні, високо ($\bar{x}=7$) оцінили якість викладання дисципліни «Художні теорії ХХ ст.» (Андрій КОРНЄВ, ст. викладач). Найвищим балом за 7-бальною шкалою якість викладання оцінили 100% респондентів (Рис. 7)

7. Художні теорії ХХ ст.. (Андрій КОРНЄВ, ст. викладач)
5 ответов

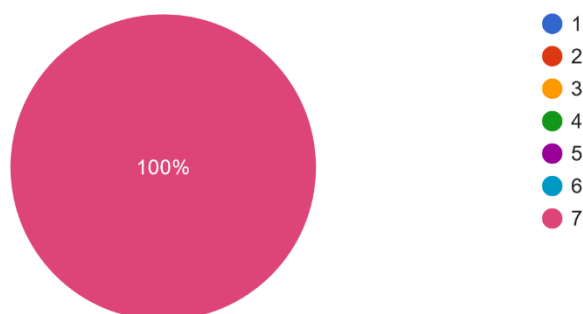

Рисунок 7 – Оцінка якості викладання дисципліни «Художні теорії ХХ ст.» (Андрій КОРНЄВ, ст.викладач).

Опитування виявило єдність думок щодо оцінки якості викладання дисципліни «Спецкурс з історіографії українського мистецтвознавства» (Людмила СОКОЛЮК, професор). Студенти високо ($\bar{x}=6,8$) оцінили якість

викладання, найвищим балом за 7-бальною шкалою якість викладання оцінили 80% респондентів (Рис. 8).

8. Спецкурс з історіографії українського мистецтвознавства (Людмила СОКОЛЮК, професор)
5 ответов

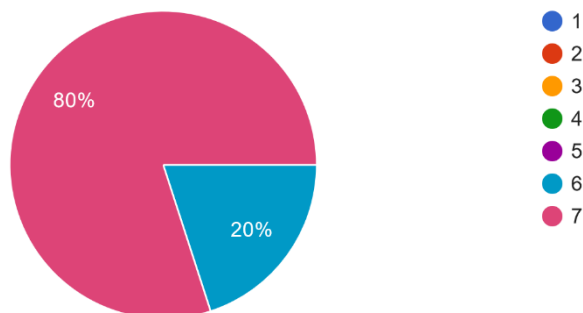

Рисунок 8 – Оцінка якості викладання дисципліни «Спецкурс з історіографії українського мистецтвознавства» (Людмила СОКОЛЮК, професор)

Найвищим балом за 7-бальною якість викладання дисципліни «Педагогічна практика» (Людмила СОКОЛЮК, професор) оцінили 100% студентів, які брали участь в опитуванні ($\bar{x}=7$) (Рис. 9).

9. Педагогічна практика (Людмила СОКОЛЮК, професор)
5 ответов

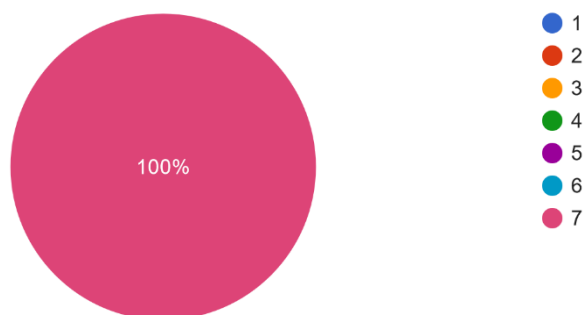

Рисунок 9 – Оцінка якості викладання дисципліни «Педагогічна практика» (Людмила СОКОЛЮК, професор)

Не менш показову єдність думок ($\bar{x}=7$) студенти показали і при оцінюванні якості викладання дисципліни «Переддипломна практика» (Валентина ЧЕЧИК, доцент). Всі опитувані (100%) оцінили якість викладання дисципліни Валентиною Чечик найвищим балом (Рис. 10).

10. Переддипломна практика (Валентина ЧЕЧИК, доцент)

5 ответов

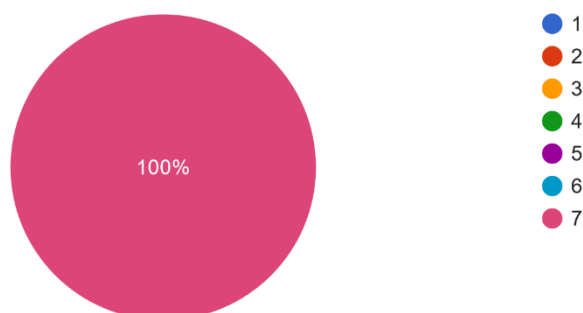

Рисунок 10 – Оцінка якості викладання дисципліни «Переддипломна практика» Валентина ЧЕЧИК, доцент

Здобувачі більш, ніж позитивно ($\bar{x}=7$) оцінили якість викладання дисципліни «Образотворення національної культури в європейському мистецтві 19-21 ст.» Всі (100%) опитувані студенти магістратури найвищим балом оцінили працю Андрія КОРНЄВА (Рис.11).

11. Образотворення національної культури в європейському мистецтві 19-21 ст. (Андрій КОРНЄВ, ст. викладач)

5 ответов

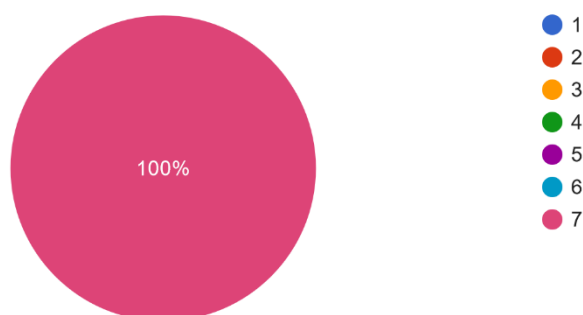

Рисунок 11 – Оцінка якості викладання дисципліни «Образотворення національної культури в європейському мистецтві» (Андрій КОРНЄВ, ст. викладач)

Не менш показову єдність думок ($\bar{x}=7$) студенти показали і при оцінюванні якості викладання дисципліни «Європейсько-українські зв'язки в образотворчому мистецтві» (Людмила СОКОЛЮК, професор). Абсолютно всі (100%) опитувані оцінили якість викладання дисципліни Людмилою СОКОЛЮК найвищим балом (Рис. 12).

12. Європейсько-українські зв'язки в образотворчому мистецтві (Людмила СОКОЛЮК, професор)

5 ответов

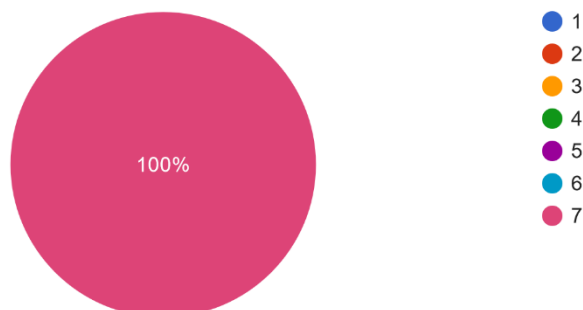

Рисунок 12 – Оцінка якості викладання дисципліни «Європейсько-українські зв'язки в образотворчому мистецтві» (Людмила СОКОЛЮК, професор)

Здобувачі більш, ніж позитивно ($\bar{x}=6,8$) оцінили якість викладання дисципліни «Основи редагування та рецензування». Переважна більшість (80%) студентів магістратури найвищим балом оцінили працю Володимира ТАРАСОВА (Рис.13).

13. Основи редагування та рецензування (Володимир ТАРАСОВ, доцент)

5 ответов

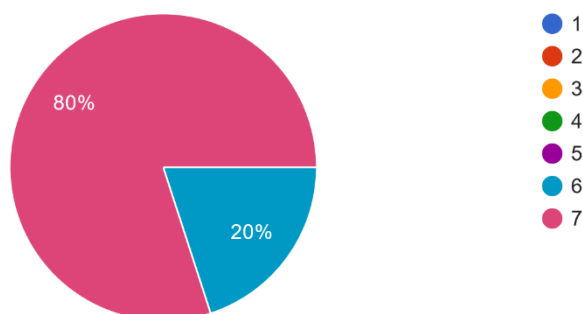

Рисунок 13 – Оцінка якості викладання дисципліни «Основи редагування та рецензування» (Володимир ТАРАСОВ, доцент)

Найвища оцінка здобувачами якості викладання дисципліни «Антикваріат і методи дослідження» доцентом Анатолієм ДОЛУДОЮ очікувана ($\bar{x}=7$). Найвищим балом оцінили якість викладання 100% опитуваних (Рис.14)

14. Антикваріат і методи дослідження (Анатолій ДОЛУДА, доцент)

5 ответов

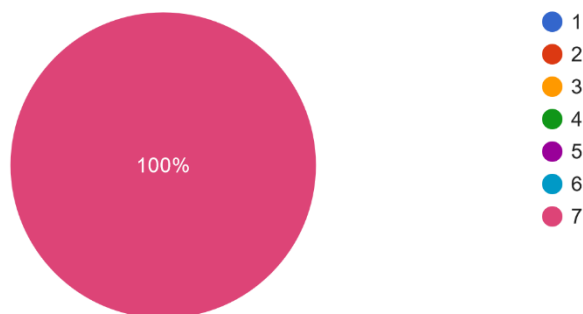

Рисунок 14 – Оцінка якості викладання дисципліни «Антикваріат і методи дослідження» (Анатолій ДОЛУДА, доцент)

Студенти магістратури позитивно ($\bar{x}=6,8$) оцінили якість викладання дисципліни «Основи візуальної семіотики» (Володимир ТАРАСОВ, доцент). Найвищим балом за 7-бальною шкалою якість викладання оцінили 80% респондентів (Рис. 15).

15. Основи візуальної семіотики (Володимир ТАРАСОВ, доцент)

5 ответов

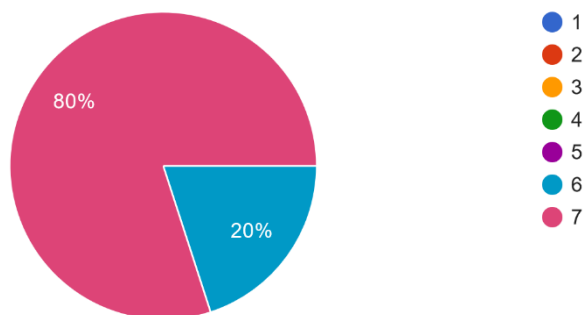

Рисунок 15 – Оцінка якості викладання дисципліни «Основи візуальної семіотики» (Володимир ТАРАСОВ, доцент)

Студенти магістратури високо ($\bar{x}=7$) оцінили якість викладання дисципліни «Технології віртуальної реальності в мистецтві» (Михайло ОПАЛЄВ, доцент). Найвищим балом за 7-бальною шкалою якість викладання оцінили 100% респондентів (Рис. 15).

16. Технології віртуальної реальності в мистецтві (Михайло ОПАЛЄВ, доцент)

5 ответов

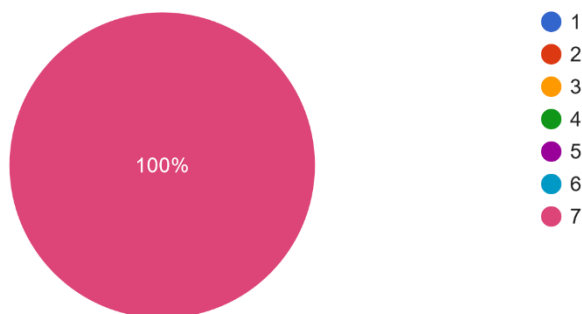

Рисунок 16 – Оцінка якості викладання дисципліни «Технології віртуальної реальності в мистецтві» (Михайло ОПАЛЄВ, доцент)

17. «Якщо у вас є зауваження та побажання щодо покращення якості викладання дисциплін ОПП Мистецтвознавство, будь ласка, в довільній формі зазначте їх»

Студенти магістратури, які брали участь в опитуванні, відгукнулись на пропозицію виказати свої думки щодо покращення якості викладання дисциплін ОПП Мистецтвознавство. Нижче приведено відповіді (авторська орфографія збережена):

Якщо у Вас є зауваження та побажання щодо покращення якості викладання дисциплін ОПП Мистецтвознавство, будь ласка, в довільній короткій формі зазначте їх.

- Дана ОПП збалансована і не потребує змін.
- Зауважень немає
- проводити більше практичних занять і зустрічей з практиками, у майстернях художників (опційно)
- -
- Зауважень та пропозицій немає. ОПП відповідає сучасним вимогам, збалансована і не потребує змін.

При аналізі відповідей виявлено, що абсолютна більшість респондентів вважає, що ОПП Мистецтвознавство відповідає сучасним вимогам, збалансована і не потребує змін.

На жаль, побажання: «проводити більше ... зустрічей з практиками, у майстернях художників (опційно) дуже важко здійснити з урахуванням реалій сьогодення – Харків у зоні бойових дій...

БЛОК 5. Оцінювання якості освітнього процесу другого (магістерського) рівня вищої освіти випускниками факультету Образотворчого мистецтва ОПШ Мистецтвознавство.

Результати оцінювання якості освітнього процесу другого (магістерського) рівня вищої освіти випускниками факультету Образотворчого мистецтва ОПШ Мистецтвознавство.

БЛОК 5.1. Загальні питання щодо викладання навчальних дисциплін ОПШ Мистецтвознавство

1. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Під час навчання я володів інформацією щодо змісту навчання за обраною ОПШ, поінформований про цілі й результати програми»:

Переважна більшість опитуваних (71,4% від загальної кількості випускників, які виказали бажання брати участь в опитуванні) указали, що під час навчання володіли інформацією щодо змісту навчання за обраною ОПШ, були поінформовані про цілі й результати програми (Рис.1).

1. Під час навчання я володів(ла) інформацією щодо змісту навчання за обраною ОПШ, поінформований про цілі й результати програми:

7 ответов

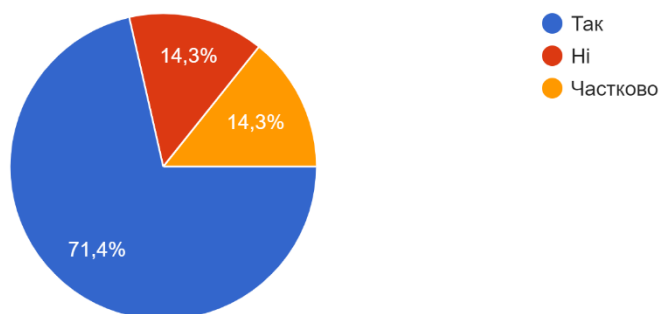

Рисунок 1 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Під час навчання я володів інформацією щодо змісту навчання за обраною ОПШ, поінформований про цілі й результати програми»

2. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Під час навчання мені вистачало часу для вивчення всіх навчальних дисциплін.

Якщо ні, на які саме дисципліни слід надати більше годин? (відповідайте у пункті «інше»)

Випускники (85%) згадують, що під час навчання їм вистачало часу для вивчення всіх навчальних дисциплін. Варіант відповіді «інше» не обрав жодний респондент (Рис.2).

2. Під час навчання мені вистачало часу для вивчення всіх навчальних дисциплін. Якщо ні, на які саме дисципліни слід надати більше годин? (відповідайте у пункті "інше")

7 ответов

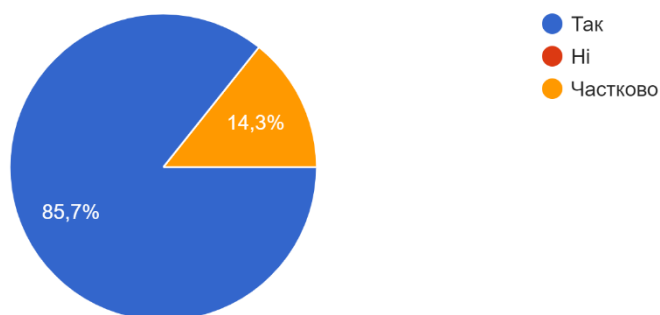

Рисунок 2 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Під час навчання мені вистачало часу для вивчення всіх навчальних дисциплін»

3. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Під час навчання методи навчання мені подобалися та були ефективними для набуття мною теоретичних знань та практичних навичок з фаху»:

Переважає більшість випускників, які брали участь в опитуванні (71,4%), зазначили, що вони вважають запропоновані від час навчання методи ефективними для набуття теоретичних знань та практичних навичок з фаху (Рис.3).

3. Під час навчання методи навчання мені подобалися та були ефективними для набуття мною теоретичних знань та практичних навичок з фаху:

7 ответов

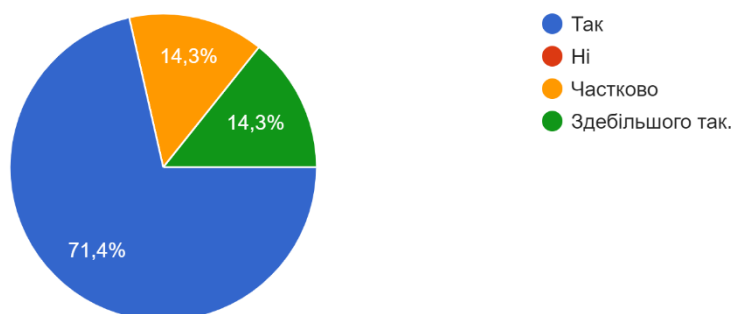

Рисунок 3 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження:
«Під час навчання методи навчання мені подобалися та були ефективними для набуття мною теоретичних знань та практичних навичок з фаху»

4. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «ОПП, за якою я навчався, відповідала моїм очікуванням.

Якщо ні, оцініть загальну структуру навчальної програми (відкритість та зрозумілість концепції, послідовність основних складових)?»

ОПП Мистецтвознавство виправдало очікування 71,4% респондентів (Рис.4).

4. ООП, за якою я навчався(лася), відповідала моїм очікуванням. Якщо ні, оцініть загальну структуру навчальної програми (відкритість та ... концепції, послідовність основних складових)?
7 ответов

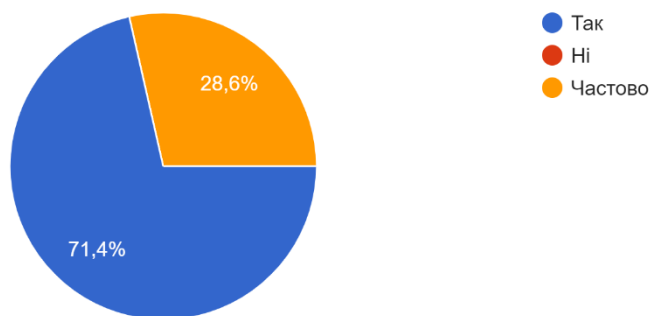

Рисунок 4 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження:
«ОПП, за якою я навчався, відповідала моїм очікуванням»

5. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я в цілому задоволений якістю освітніх послуг, процесом викладання, способами подачі матеріалу за обраною ОПП

Якщо ні, які саме навчальні дисципліни потребують якісного вдосконалення?»

Випускники, які брали участь в опитуванні, одностайно (100%) виказали задоволення якістю освітніх послуг, процесом викладання, способами подачі матеріалу на ОПП Мистецтвознавство (Рис.5).

5. Я в цілому задоволений якістю освітніх послуг, процесом викладання, способами подачі матеріалу за обраною ОПП. Якщо ні, які саме н...исципліни потребують якісного вдосконалення?

7 ответов

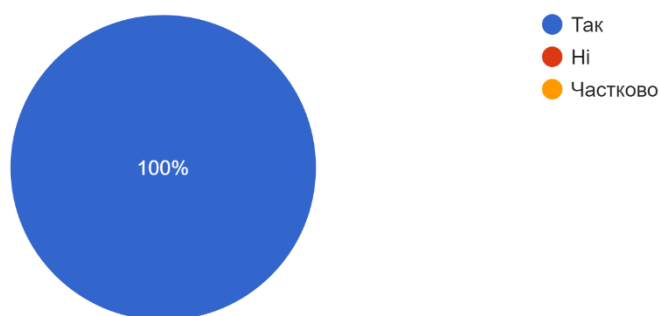

Рисунок 5 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Я в цілому задоволений якістю освітніх послуг, процесом викладання, способами подачі матеріалу за обраною ОПП»

6. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «ОПП враховує сучасні вимоги практичної діяльності.

Якщо ні, які дисципліни слід внести в навчальний процес або вдосконалити?»

Переважає кількість опитуваних (85,8% від загальної кількості) вважає, що ОПП Мистецтвознавство у повній мірі (42,9%) чи частково (42,9%) враховує сучасні вимоги практичної діяльності. Пропозицій щодо дисциплін, які слід внести в навчальний процес або вдосконалити, респонденти не надали (Рис.6).

6. ОПП враховує сучасні вимоги практичної діяльності. Якщо ні, які дисципліни слід внести в навчальний процес або вдосконалити?

7 ответов

Рисунок 6 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження:

«ОПП враховує сучасні вимоги практичної діяльності»

7. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Під час вибору теми дипломного проєкту були враховані мої особисті пріоритети».

Респонденти одностайно указали, що їх особисті пріоритети під час вибору теми дипломного проєкту були враховані (Рис.7).

7. Під час вибору теми дипломного проєкту були враховані мої особисті пріоритети.
7 ответов

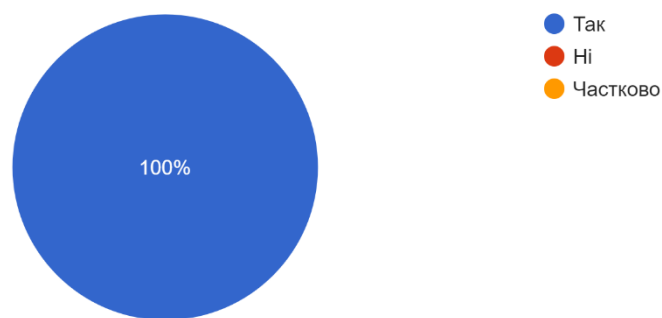

Рисунок 7 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Під час вибору теми дипломного проєкту були враховані мої особисті пріоритети»

8. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я спілкувався під час навчання з потенційними роботодавцями».

Якщо ні, кого саме слід запросити до круглого столу?»

Думки випускників щодо спілкування під час навчання з потенційними роботодавцями поділилися: якщо 42,9% опитуваних згадують, що таке спілкування відбувалося, 28,6% не пригадали таких зустрічей (Рис.8).

8. Я спілкувався під час навчання з потенційними роботодавцями. Якщо ні, кого саме слід запросити до круглого столу?

7 ответов

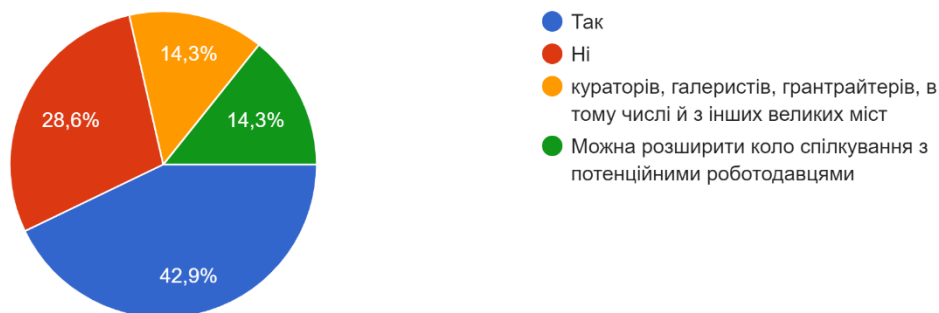

Рисунок 8 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Я спілкувався під час навчання з потенційними роботодавцями»

9. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Під час освітнього процесу були відсутні прояви нетолерантності, дискримінації, боулінгу, хейтингу по відношенню до здобувачів вищої освіти з боку викладачів.»

Переважна більшість випускників (71,4%) указали, що не пригадують проявів нетолерантності, дискримінації, боулінгу, хейтингу по відношенню до здобувачів вищої освіти з боку викладачів під час навчання (Рис.9).

9. Під час освітнього процесу були відсутні прояви нетолерантності, дискримінації, боулінгу, хейтингу по відношенню до здобувачів вищої освіти з боку викладачів.

7 ответов

Рисунок 9 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Під час освітнього процесу були відсутні прояви нетолерантності, дискримінації, боулінгу, хейтингу по відношенню до здобувачів вищої освіти з боку викладачів»

10. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: « Я рекомендував би іншим отримувати фахові знання за цією ОПП.

Якщо Ваші очікування не співпали з реальним змістом спеціальності, назвіть, які саме очікування не здійснились?»

Випускники одностайно готові рекомендувати отримувати фахові знання за ОПП Мистецтвознавство. (Рис.10).

10. Я рекомендував би іншим отримувати фахові знання за цією ОПП. Якщо Ваші очікування не співпали з реальним змістом спеціальності, назвіть, які саме очікування не здійснились?

7 ответов

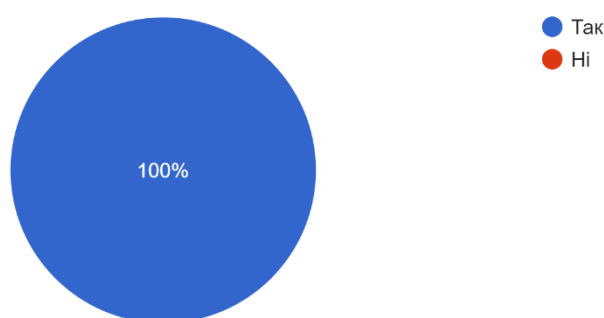

Рисунок 10 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Я рекомендував би іншим отримувати фахові знання за цією ОПП»

11. Побаження та пропозиції.

Лише один (одна?) випускник виказав(ла) пропозицію: «Дуже потрібна ініціатива на рівні всієї Академії, а не тільки кафедри щодо співпраці з мистецькими інституціями України. Така співпраця буде корисна й іншим кафедрам та факультетам».

Коментар до цього побажання: у вільному доступі на сайті академії розміщено докладну інформацію у тому числі і про співпрацю з мистецькими інституціями як України, так і багатьох країн, і ця співпраця організована саме на рівні Академіїⁱⁱⁱⁱ.

З результатами опитування випускників ОПП Мистецтвознавство якості освітнього процесу виявлено високу ступінь задоволення за всіма позиціями, винесеними на оцінювання.

Випускники указали, що під час навчання володіли інформацією щодо змісту навчання за обраною ОПП, були поінформовані про цілі й результати програми; їм вистачало часу для вивчення всіх навчальних дисциплін; методи навчання подобались переважній кількості опитуваних; очікування більшості респондентів щодо навчання на ОПП Мистецтвознавство виправдались.

БЛОК 5.2. Оцінювання якості та підходів до викладання наступних навчальних дисциплін ОПП

Під час опитування випускникам запропонували за 10-бальною шкалою оцінити якість та підходи до викладання деяких дисциплін ОПП:

- Методика організації науково-дослідної та педагогічної роботи
- Інтелектуальна власність
- Стилi в зарубіжному та вітчизняному образотворчому та декоративному мистецтві
- Сучасне мистецтвознавство: теорії і концепції
- Спецкурс з історіографії українського мистецтвознавства

Поставити оцінку від 1 до 10 за наступними критеріями*:

1. Викладач подає навчальний матеріал логічно і доступно, акцентує увагу на ключових моментах теми, використовує засоби візуалізації, інноваційні методи навчання (презентації, схеми і таблиці, відеоконтент, тощо)
 2. Методи навчання та зміст дисципліни викликають зацікавленість, забезпечують підготовку до роботи за фахом
 3. Навчально-методичне забезпечення дисциплін містить сучасну інформацію, інформація викладена для здобувача зрозуміло
 4. Викладач толерантний, відкритий до дискусій, демонструє культуру мови, витримує нормальний темп викладання
- *Шкала оцінювання 1-10, де \bar{x} – спостережуване середнє арифметичне (спост. с/а).

Респонденти високо оцінили якість викладання більшості навчальних дисциплін ОПП Мистецтвознавство, винесених на опитування, підхід викладачів.

Результати оцінювання – у таблиці 1.

Таблиця 1

- *Результати оцінювання якості та підходів до викладання навчальних дисциплін ОПП Мистецтвознавство*

№ з/п	Навчальні дисципліни ОПП Мистецтвознавство	Критерії оцінки якості та підходів до викладання навчальних дисциплін			
		1	2	3	4
1	2	3	4	5	6
1	Методика організації науково-дослідної та педагогічної роботи	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=9$

2	Інтелектуальна власність	$\bar{x}=5$	$\bar{x}=7$	$\bar{x}=7$	$\bar{x}=7$
3	Стилі в зарубіжному та вітчизняному образотворчому та декоративному мистецтві	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=9$	$\bar{x}=9$	$\bar{x}=10$
4	Сучасне мистецтвознавство: теорії і концепції	$\bar{x}=8$	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=8$	$\bar{x}=9$
5	Спецкурс історіографії українського мистецтвознавства	$\bar{x}=9$	$\bar{x}=10$	$\bar{x}=8$	$\bar{x}=9$

За результатами оцінювання викладачі дисциплін, винесених на опитування, на згадку випускників подавали навчальний матеріал логічно і доступно, методи навчання та зміст дисциплін викликали зацікавленість, забезпечували підготовку до роботи за фахом, навчально-методичне забезпечення дисциплін містило сучасну інформацію. Викладачі означених дисциплін під час навчання були толерантні, відкриті до дискусій, демонстрували культуру мови.

БЛОК 5.3: Оцінювання наукової складової ОПП Мистецтвознавство

1. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я задоволений(на) акцентуванням в обраній ОПП наукової складової»:

Випускники (100% від загальної кількості магістрів, які брали участь в опитуванні) задоволені акцентуванням в обраній ОПП наукової складової (Рис.1).

1. Я задоволений(на) акцентуванням в обраній ОПП наукової складової:

7 ответов

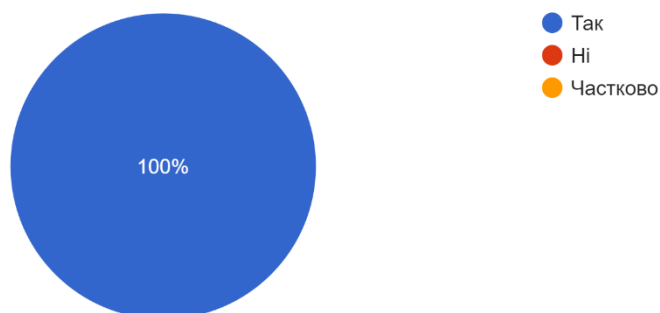

Рисунок 1 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження:
«Я задоволений акцентуванням в обраній ОПП наукової складової»

2. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я передбачаю продовжувати наукову роботу в подальшому»:

Лише 25% магістрів, які брали участь в опитуванні, не передбачають продовжувати наукову роботу в подальшому (Рис.2).

2. Я передбачаю продовжувати наукову роботу в подальшому:
7 ответов

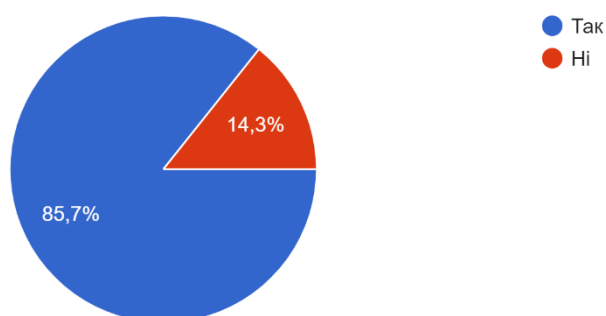

Рисунок 2 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження:
«Я передбачаю продовжувати наукову роботу в подальшому»

3 Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: « Я розуміюся на видах наукової роботи здобувачів вищої освіти»:

Указали, що розуміються на видах наукової роботи здобувачів вищої освіти 85,7% випускників магістратури (Рис.3).

3. Я розуміюся на видах наукової роботи здобувачів вищої освіти:
7 ответов

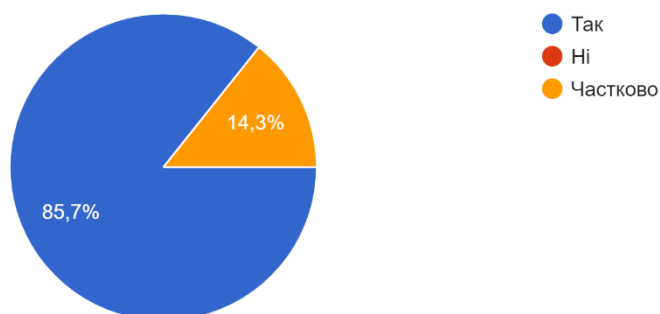

Рисунок 3 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження:
«Я розуміюся на видах наукової роботи здобувачів вищої освіти»

4. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я можу працювати з науковими джерелами, знаю правила оформлення бібліографічного списку використаних джерел та правила цитування різних наукових праць у власних наукових публікаціях»:

Магістри, які брали участь в опитуванні указали (100% від загальної кількості опитуваних), що обізнані з технологією роботи з науковими джерелами (Рис.4).

4. Я можу працювати з науковими джерелами, знаю правила оформлення бібліографічного списку використаних джерел та правила цитуван...укових праць у власних наукових публікаціях:
7 ответов

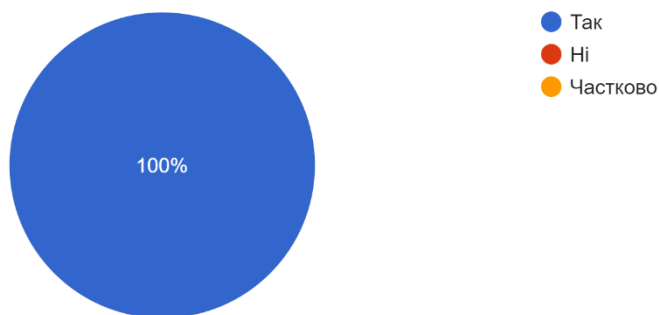

Рисунок 4 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження:
«Я можу працювати з науковими джерелами, знаю правила оформлення бібліографічного списку використаних джерел та правила цитування різних наукових праць у власних наукових публікаціях»

5. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я можу формулювати гіпотезу наукового дослідження, скласти план наукової роботи над обраною темою»:

Варіант відповіді «так» на твердження щодо навичок проведення наукового дослідження обрали 100% випускників магістратури, які брали участь в опитуванні (Рис.5).

5. Я можу формулювати гіпотезу наукового дослідження, скласти план наукової роботи над обраною темою:

7 ответов

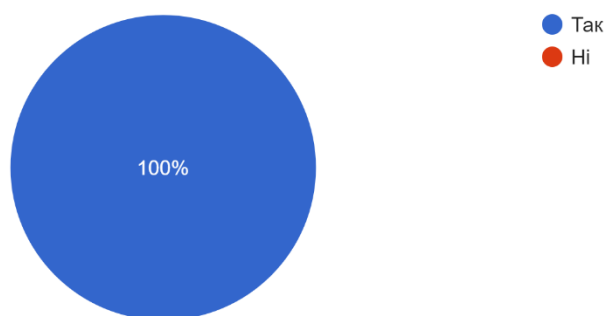

Рисунок 5 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Я можу формулювати гіпотезу наукового дослідження, скласти план наукової роботи над обраною темою»

6. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Викладачі завжди підтримують мою ініціативу щодо участі у конференціях, допомагають у підготовці матеріалу»:

Магістри, які брали участь в опитуванні, згадують (100% від загальної кількості опитуваних), що викладачі заохочували їх до участі у наукових заходах, допомагали у підготовці матеріалу (Рис.6).

6. Викладачі завжди підтримують мою ініціативу щодо участі у конференціях, допомагають у підготовці матеріалу:

7 ответов

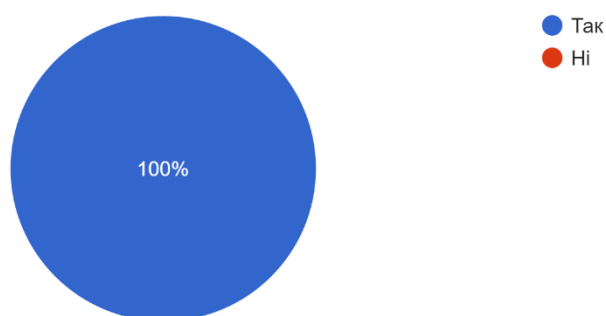

Рисунок 6 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Викладачі завжди підтримують мою ініціативу щодо участі у конференціях, допомагають у підготовці матеріалу»

7. Респондентам запропонували обрати варіант відповіді щодо твердження: «Я беру участь у наукових міжнародних /всеукраїнських або на щорічних наукових конференціях»:

Переважає більшість випускників магістратури (71,4%) указали, що після закінчення навчання продовжують брати участь у наукових заходах (Рис.7).

7. Я беру участь у наукових міжнародних /всеукраїнських або на щорічних наукових конференціях:

7 ответов

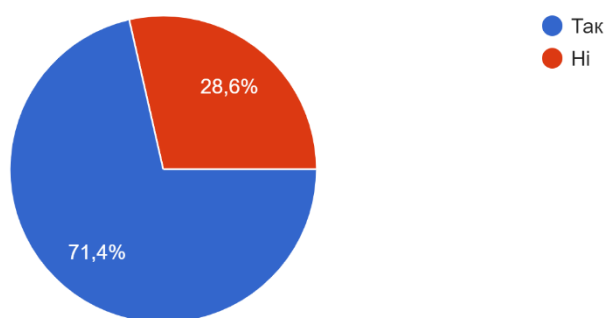

Рисунок 7 – Кількість варіантів відповідей щодо твердження: «Я беру участь у наукових міжнародних/всеукраїнських або на щорічних наукових конференціях»

За результатами анкетування виявлено суб'єктивні думки випускників ОПП Мистецтвознавство щодо рівня наукової складової освітньої програми.

Студенти, які брали участь в опитуванні, задоволені акцентуванням в обраній ОПП наукової складової, більшість з них передбачає продовжувати наукову роботу в подальшому. Респонденти указали, що в ході навчання засвоїли навички наукової роботи, отримували допомогу від викладачів ОПП щодо участі у наукових заходах, і це є свідченням того, що випускники під час навчання на ОПП Мистецтвознавство відчували себе частиною наукової спільноти.

Студенти і випускники, які брали участь в опитуванні, високо оцінили зусилля викладачів і керівництва академії по формуванню освітнього середовища і відзначили високу якість викладання дисциплін викладачами, які забезпечують навчальний процес освітньо-професійної програми Мистецтвознавство.

Суб'єктивні оцінки якості викладання, надані респондентами за всіма позиціями, винесеними на опитування, свідчать про високий рівень задоволеність здобувачів освітньої програми Мистецтвознавство, високий рівень організації навчання у Харківській державній академії дизайну і

мистецтв – відомому і престижному закладі вищої освіти, у якому здобувачам забезпечена концептуальна, ідейна та спеціально-фахова підтримка з боку викладачів та академічної спільноти.

09.09.2024 р.

Голова робочої групи
з забезпечення якості

освітньої діяльності ХДАДМ

Наталя БІЛЬДЕР

ⁱ <https://ksada.org/doc/yo-polog-rob-gr.pdf>

ⁱⁱ <https://ksada.org/pdf1/VZ-Zvit-13.08.24.pdf>

ⁱⁱⁱ <https://ksada.org/4pror-ndr.html>